
ДОСЛІДЖЕННЯ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ

УДК 330.15

Дмитрук О.Ю., Бондарець Д.С.

До питання про класифікацію рекреаційних ландшафтів

Постановка проблеми. Дослідження стану рекреаційних ландшафтів набуває важливості в умовах розвитку рекреації та туризму в Україні внаслідок стрімкого розвитку сфери туристичних послуг. Такий розвиток став можливий завдяки збільшенню мобільності населення, розвитком транспортної інфраструктури та засобів зв'язку і масової інформації. Одночасно з цим у зв'язку з збільшенням інтенсивності праці, інформаційного навантаження на людину, інтенсифікацією ритму життя зростає потреба людей у повноцінному відпочинку. Збільшення туристичних потоків призводить до збільшення антропогенних навантажень на природні ландшафти, в межах яких відбувається рекреація. Саме тому стає актуальним дослідження стану рекреаційних ландшафтів, які формуються під впливом людської антропогенної діяльності та визначення динаміки змін, які вона викликає. Дані про антропогенний вплив в межах рекреаційних ландшафтів надають змогу нормувати рекреаційне навантаження на ландшафт з метою запобігання його дигресії. Помірковане рекреаційне навантаження є важливою умовою збереження природно-ресурсного потенціалу ландшафту та його стабільного та естетично привабливого стану, що є головною умовою стабільних доходів від туристичної діяльності. Дослідження ландшафтних ресурсів дає можливість визначати нові перспективні напрями використання того чи іншого природного або антропогенного ландшафту у галузі туризму та відпочинку. Для проведення систематизованих ландшафтних досліджень у цій галузі потрібна відповідна класифікація ландшафтів.

Виділення невивчених сторін проблеми. У сучасній науці мало конкретної інформації щодо антропогенного впливу від рекреаційної діяльності, немає ґрунтовних наукових робіт присвячених стану та динаміці рекреаційних ландшафтів з точки зору ландшафтознавства та конструктивно-географічних засад раціонального використання їх ресурсів. Так, наприклад, в Запорізькій області дослідженими є територіально-функціональна структура агропромислово-рекреаційного комплексу Запорізького рекреаційного району, територіальна організація приморської рекреаційної системи розселення, здійснено рекреаційне районування території області та вивчено структуру рекреації в області. Останні дослідження рекреації в області відбуваються головним чином з позицій економічної та соціальної географії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення природних умов для рекреації, аналіз розвитку рекреації та рекреаційних ландшафтів проводили Мильков Ф.М., Денисик Г.І., Бейдик О.О., Яковенко І.М., Шищенко П.Г., Топчєв О.Г. та інші.

Метою дослідження є розробити теоретико-методологічні підходи до вивчення рекреаційних ландшафтів з позицій конструктивної географії та ландшафтознавства.

Основний виклад матеріалу. Існує багато підходів до класифікації

антропогенних ландшафтів:

- класифікація антропогенних ландшафтів за їх змістом враховує відмінності у структурі антропогенних ландшафтів – сільськогосподарські, лісові, водні, промислові, селитебні тощо;

- класифікація антропогенних ландшафтів за глибиною антропогенного впливу – власне антропогенні та антропогенно змінені ландшафти

- класифікація антропогенних ландшафтів за їх походженням (генезисом), наприклад техногенні, пірогенні, підсічні, орні, пасовищно-дигресійні;

- класифікація за спрямованістю створення антропогенних ландшафтів (прямі, створені спрямованою діяльністю та супутні, спеціально не створюються);

- класифікація антропогенних ландшафтів за тривалістю їх існування та ступенем саморегуляції (тривало існуючі саморегульовані, багаторічні частково саморегульовані, короточасні регульовані людиною);

- класифікація за ступенем господарської цінності антропогенних ландшафтів (культурні, акультурні) [8].

У ряді антропогенних ландшафтів Мільков Ф.М. (1990) виділяв такі основні класи ландшафтів: промислові, дорожні, сільськогосподарські, лісові, селитебні водні, рекреаційні та белігеративні. В межах кожного з цих класів можна виділити по кілька підкласів. В межах сільськогосподарських ландшафтів можна виділити польові, лучно-пасовищні, садові, мішані. У класі промислових ландшафтів можна виділити кар'єрно-відвальні ландшафти, терикони, псевдокарст тощо. Клас лінійно-дорожніх ландшафтів поділяється на автомобільні, залізничні, трубопровідні. В межах лісових антропогенних ландшафтів включає лісокультурні ландшафти на місцях згарищ та вирубок. Водні антропогенні ландшафти – ставки, водосховища, канали. Серед селитебних ландшафтів виділено підкласи міських та сільських ландшафтів. Белігеративні ландшафти включають оборонні споруди, полігони, різні військові об'єкти [7].

За Мільковим Ф.М., рекреаційними ландшафтами називають такі антропогенні ландшафти, що утворюються в зонах відпочинку населення і активного туризму. Згідно генетичної класифікації, клас рекреаційних ландшафтів відносять до ряду антропогенних ландшафтів. Назва рекреаційних ландшафтів походить від роду людської діяльності, що спричинила їх утворення, а саме рекреаційна діяльність. Рекреаційні ландшафти за своїм походженням можуть бути рекреаційно-дигресійні, запрограмовані (прямі), супутні (людиною спеціально не створюються), культурні [7].

Наведена класифікація антропогенних ландшафтів була суттєво доповнена Денисиком Г. І. на прикладі антропогенних ландшафтів Поділля. Але слід зазначити, що доповнення стосуються антропогенних ландшафтів Поділля. Цікавим є поділ антропогенних ландшафтів за генезисом на підсічні, орні пірогенні, пасквально-дигресійні, рекреаційно-дигресійні, техногенні ландшафти. Підсічними є ландшафти, що виникли внаслідок вирубування лісів, орні виникли внаслідок розорювання степів та заплавлених лук, пірогенні антропогенні ландшафти виникли внаслідок випалювання природної рослинності з подальшим використанням у сільськогосподарській чи іншій діяльності, пасквально-дигресійні виникли внаслідок надмірного випасу худоби, рекреаційно-дигресійні – внаслідок неорганізованої, ненормованої стихійної рекреації. Техногенні ландшафти це такі, що створювались людиною за допомогою різних технічних засобів з метою реалізації певної діяльності або створення умов для

цього. Сюди відносяться сільськогосподарські, селитебні, промислові та інші ландшафти створені спрямованою людською діяльністю [3].

Далі Денисик Г.І. деталізує виділені Мільковим Ф. М. класи ландшафтів: селитебні міські та сільські, сільськогосподарські польові, лучно-пасовищні та садові, водні (водосховища, ставки, канали), промислові (власне промислові, кар'єрно-відвальні, торфово-болотні), лісові, дорожні, рекреаційні, белігеративні. Рекреаційні ландшафти він поділяє на рекультивовані та використовувані з метою рекреації кар'єрно-відвальні комплекси, покинуті ставки, водосховища, канали, а також загалом характеризує парки, лісові масиви та об'єкти культурної спадщини [3]. Слід відмітити, що за наведеною класифікацією до сільських селитебних ландшафтів віднесено дачні ділянки. До цього слід зауважити, що за своїм цільовим призначенням такі території передбачають переважно тимчасове перебування або проживання людей в їх межах з метою рекреації. Дачні ділянки за зовнішнім виглядом та структурою справді подібні до сільських селитебних ландшафтів, але мають і відмінності, одна з них – цільове призначення земель. Характерно, що в Земельному кодексі України до категорії сільськогосподарських угідь віднесено ділянки для садівництва, на яких передбачається можливість будівництва капітальних споруд, наприклад, дачного будинку (Гл. 5, ст. 35). Тобто, ділянка для садівництва практично є тим самим, що і дачна ділянка. Однак далі в Кодексі до земель рекреаційного призначення відносять ділянки, надані для дачного будівництва (Гл. 9, ст. 51) [4]. Таким чином, дачні ділянки та ділянки для садівництва можна віднести як до сільськогосподарських так і рекреаційних ландшафтів; крім того, багато інших антропогенних ландшафтів можуть або вже виконують рекреаційну функцію. Наприклад, помічено, що в межах занедбаних кар'єрно-відвальних ландшафтів створюють траси для екстремальних перегонів на мотоциклах, велосипедах та автомобілях.

Інший підхід до класифікації рекреаційних ландшафтів застосував Марцинкевич Г.І. для класифікації рекреаційних ландшафтів Білорусі. Ця класифікація розроблена з урахуванням природних умов країни, рослинного покриву, господарської діяльності. В класі рекреаційних ландшафтів виділяються лісово-орні рекреаційні ландшафти, орно-озерні рекреаційні ландшафти, лісово-лучні та лісово-рекреаційні ландшафти. Характеризуючи ці типи ландшафтів автор вказує на поєднання кількох видів різної антропогенної діяльності в межах кожного такого ландшафту, його багатofункціональність. Тобто, окремі ділянки ландшафту використовують як ріллю, інші як луки та пасовища та одночасно на цих територіях відбувається рекреація (наприклад, сільський туризм). Такий підхід досить зручний, оскільки відображає природні неоднорідності та особливості антропогенної діяльності в межах кожного конкретного ландшафту [6]. Реалізація такого підходу може бути доцільною при класифікації рекреаційних ландшафтів, яка зможе відобразити поєднання рекреаційних та інших господарських функцій ландшафту.

Функціональну класифікацію ландшафтів, яка чітко відбиває види господарського використання території запропонував Шищенко П.Г. Класифікація ґрунтується на соціальних функціях, що виконує антропогенний ландшафт. Сам антропогенний ландшафт автор класифікації визначає як ландшафт, що підлягає виробничим навантаженням які викликають його перетворення. Отже, за соціальними функціями виділяються такі типи ландшафтів:

- 1) заповідні з трьома підтипами – ландшафтними, спеціальними,

локально-об'єктивними, а в їх межах виділені види (флористичні, фауністичні, геологічні та інші);

- 2) мисливсько-промислові з підтипом мисливських ландшафтів;
- 3) лісово-господарські з підтипами – експлуатаційними, захисними, спеціальними промисловими, резервними та іншими; їх видами є ґрунтозахисні, водозахисні, санітарно-захисні, горіхово-промислові та інші;
- 4) рекреаційні з підтипами лікувальних, курортно-рекреаційних, туристсько-рекреаційних, приміських заповідно-рекреаційних ландшафтів, видами яких є бальнеологічні, кліматичні, ландшафтно-кліматичні, приморські, лісопаркові, лугопаркові, гідропаркові, заміські паркові;
- 5) лучно-пасовищні з підтипами луговими та пасовищними, видами яких є меліоровані та не меліоровані ландшафти;
- 6) землеробські з підтипами польових, садово-плантаційних, кормових, видами яких є не меліоровані, меліоровані (осушені, лісомеліоровані, зрошувані);
- 7) водогосподарські ландшафти підтипів з переважанням гідроенергетики, водного господарства, рибного господарства;
- 8) селитебні міські виду житлової та суспільно-адміністративної забудови, зелених насаджень, садово-городні, а також підтип сільських селитебних ландшафтів;
- 9) дорожньо-транспортні підтипів залізничних, автомобільних та інших ландшафтів;
- 10) гірсько-промислові підтипів кар'єрних виробок (види – кар'єрно-відвальні, кар'єрні), шахтні (види – власне шахтні, шахтно-провальні, шахтно-відвальні, шахтно-териконові), нафто- та газодобувні;
- 11) промислові – території промислової забудови підприємств [11, 12].

Наведена класифікація охоплює весь спектр антропогенних ландшафтів з достатнім рівнем деталізації, до того ж, вона залишає простір до деталізації та розширення в межах кожного типу антропогенних ландшафтів. В класифікації також міститься цінний досвід систематизації рекреаційних ландшафтів, що важливо в рамках даного дослідження. Така структура класифікації є доречним продовженням класифікації ландшафтів Мількова Ф.М.

Рекреаційні ландшафти мають ресурсний потенціал, який не можна відділити від їх структури, яка виникла на основі певного співвідношення природних компонентів ландшафтів області та знаходиться під впливом людської діяльності. Виявлено, що детальної класифікації рекреаційних ландшафтів, прийнятної для застосування на кожному окремому регіоні України не розроблено. Наведені приклади класифікації ландшафтів при їх синтетичному поєднанні дають можливість створити потрібну класифікацію рекреаційних ландшафтів.

Характерно, що рекреаційні ресурси ландшафтів багато вивчаються у сучасній науці з позицій економічної та соціальної географії, економіки туристсько-рекреаційної діяльності та екології. Досліджень рекреаційної діяльності з точки зору ландшафтознавства, впливу на природні комплекси в цілому, вивчення процесів формування антропогенних рекреаційних ландшафтів у сучасній науці не знайдено. Для формування більш ґрунтового уявлення про потенціал рекреаційних ландшафтів доцільно також оглянути класифікації рекреаційних ресурсів у галузі економічної та соціальної географії. Це дасть

змогу не лише класифікувати ландшафти, але й визначати їх провідні ресурси, які є природною основою для розвитку рекреаційної діяльності. Ця діяльність є ландшафтоутворюючим чинником та одночасно видом економічної діяльності – вони взаємно впливають один на інший.

При вивченні ресурсів рекреаційних ландшафтів з економіко-географічних позицій доцільно поділяти їх на рекреаційні ресурси, ресурси туризму та естетичні ресурси. Під рекреаційними ресурсами розуміють частину природних та культурних ресурсів, що забезпечують можливість відпочинку та відновлення здоров'я і працездатності людей. Ресурсами туризму є безпосередньо природні, культурно-історичні та соціально-економічні умови та об'єкти, які на даному етапі розвитку суспільства можуть бути використані для надання туристичних послуг [9]. Вказані два види ресурсів відрізняються тим, що ресурси туризму є поняттям більш вузьким та конкретним, бо охоплює тільки ті види ресурсів, які є основою організації того чи іншого виду туризму як економічної діяльності. Прикладами таких ресурсів можуть бути пляжі на березі моря, об'єкти культурної спадщини, пам'ятки природи тощо. Естетичними ресурсами є об'єкти та явища природи, красвиди, споглядання яких сприяє отриманню естетичного задоволення людиною та відновленню її духовних сил [9].

Бейдик О.О. (2004) дає узагальнене визначення рекреаційно-туристських ресурсів, під якими розуміє „об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної туристичної діяльності, ... сприяють відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини, її працездатності та при сучасній і перспективній структурі рекреаційних потреб” [1].

Детальну класифікацію рекреаційних ресурсів за О.О.Бейдиком наводить О.Г.Топчієв. В ній ці ресурси поділені на три групи: природно-географічні ресурси; природно-антропогенні ресурси; суспільно-історичні ресурси. Природно-географічні ресурси тут поділяють на фауністичні, флористичні, кліматичні, ландшафтні, водні земної поверхні та надр. Природно-антропогенні ресурси поділені за походженням на антропогенні (парки, лісопарки, печерні міста тощо), і природні (національні парки, заповідники, заказники і т.п.). До суспільно-історичних за цією класифікацією віднесені різні пам'ятки архітектури, місця видатних історичних подій та такі що пов'язані з життям відомих діячів науки і культури [10].

Дещо іншу класифікацію туристичних ресурсів розробили Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Вони поділили туристичні ресурси на природні, інфраструктурні, культурно-історичні. З точки зору ландшафтознавства тут є цікавою класифікація природних ресурсів. Природні ресурси автори поділили на кліматичні, водні, бальнеологічні, ресурси природно-заповідного фонду, біотичні туристичні ресурси, рельєф та культурні ландшафти [5].

Топчієв О.Г. наводить класифікацію видів рекреаційного природокористування за Яковенко І.М., в якій розрізняються: рекреаційно-лікувальне природокористування (кліматолікування, бальнеолікування, грязелікування); рекреаційно-оздоровче природокористування (купально-пляжна рекреація, прогулянкова рекреація, промислова рекреація); рекреаційно-спортивне природокористування (водноспортивна рекреація, гірський туризм, гірськолижний туризм, спелеотуризм, автотуризм); рекреаційно-пізнавальне природокористування

(природно-пізнавальний, екологічний, сільський туризм). Там же наведені види природно-рекреаційних ресурсів: кліматичні бальнеологічні та грязьові ресурси, пляжні ресурси, водні ресурси, ресурси рельєфу, біологічні рекреаційні угіддя та ресурси, природно-пізнавальні ресурси [10].

Таким чином, помітна кореляція між класифікаціями фізико-географічними та економіко-географічними, що дає змогу поєднавши їх обґрунтовано підійти до створення детальної класифікації рекреаційних ландшафтів. Деталізація дає можливість охопити якнайбільше видів рекреаційної діяльності як економічної категорії. Виходячи з видів діяльності, що відбувається в межах рекреаційних ландшафтів ми можемо ширше охопити перелік видів рекреаційної діяльності як економічної категорії, а відтак і її наслідків для структури та динаміки ландшафту вже з позицій фізичної та конструктивної географії. При цьому з'являється можливість вивчати вплив економічних умов на рекреаційне освоєння ландшафту, виявляти причинно-наслідкові зв'язки між економічними умовами та особливостями антропогенних впливів на ландшафт.

З урахуванням наведених класифікацій ресурсів доцільно створити класифікацію рекреаційних ландшафтів. Класифікацію потрібно проводити розділивши рекреаційні ландшафти на ті, що сформувались природно та такі, що були створені штучно, спеціально для проведення певної діяльності. Ряди рекреаційних ландшафтів зручно називати за провідними ресурсами, які використовуються у рекреаційній діяльності або за функціями, які вони виконують у людському суспільстві. Використання ресурсів певного ландшафту людиною може відбуватись по різному: у першому випадку людина пасивно використовує наявні природні умови, нічого або майже нічого не змінюючи у ландшафті (наприклад, рекреація в межах об'єктів природно-заповідного фонду); у другому випадку людина активно використовує ресурси ландшафту, одночасно змінюючи його для своїх рекреаційних потреб – як приклад, забудова прибережних смуг базами відпочинку, дитячими таборами або готелями та пансіонатами. Рівень антропогенних змін в них буде суттєво різним. У класифікації можливо певною мірою поєднати всі перелічені підходи до класифікації антропогенних ландшафтів, однак провідними в ній потрібно зробити класифікацію за змістом та функціями, що вони виконують у суспільстві, а також за походженням антропогенного ландшафту. Запропонована узагальнена схема класифікації, яка показана на рис 1, відображає вказані підходи до класифікації та є досить простою. Вона може бути деталізована до потрібного локального рівня відповідно до інших підходів. Тут доцільно згадати, що Гродзинський М.Д. розглядаючи проблеми класифікації зазначає, що „слід визначити певну логіку (її правила) і по тому лишатися в рамках її обмежень. Цілком можливі, навіть необхідні, класифікації, розроблені на основі інших логічних правил, ніж правила формальної логіки (правила поділу понять) [2, с. 398]”. Тобто, при створенні класифікації потрібно визначити кінцеву мету її створення. В даному випадку метою класифікації є потреба у повному охопленні всіх видів рекреаційних ландшафтів регіону дослідження для систематизації відомостей про кожен рекреаційний природно-територіальний комплекс та визначення їх територіальної організації.

В основу класифікації покладено поділ всіх ландшафтів, що є рекреаційними або можуть використовуватись для рекреації у той чи інший спосіб на дві групи за походженням. Так виділяються ландшафти природні, при

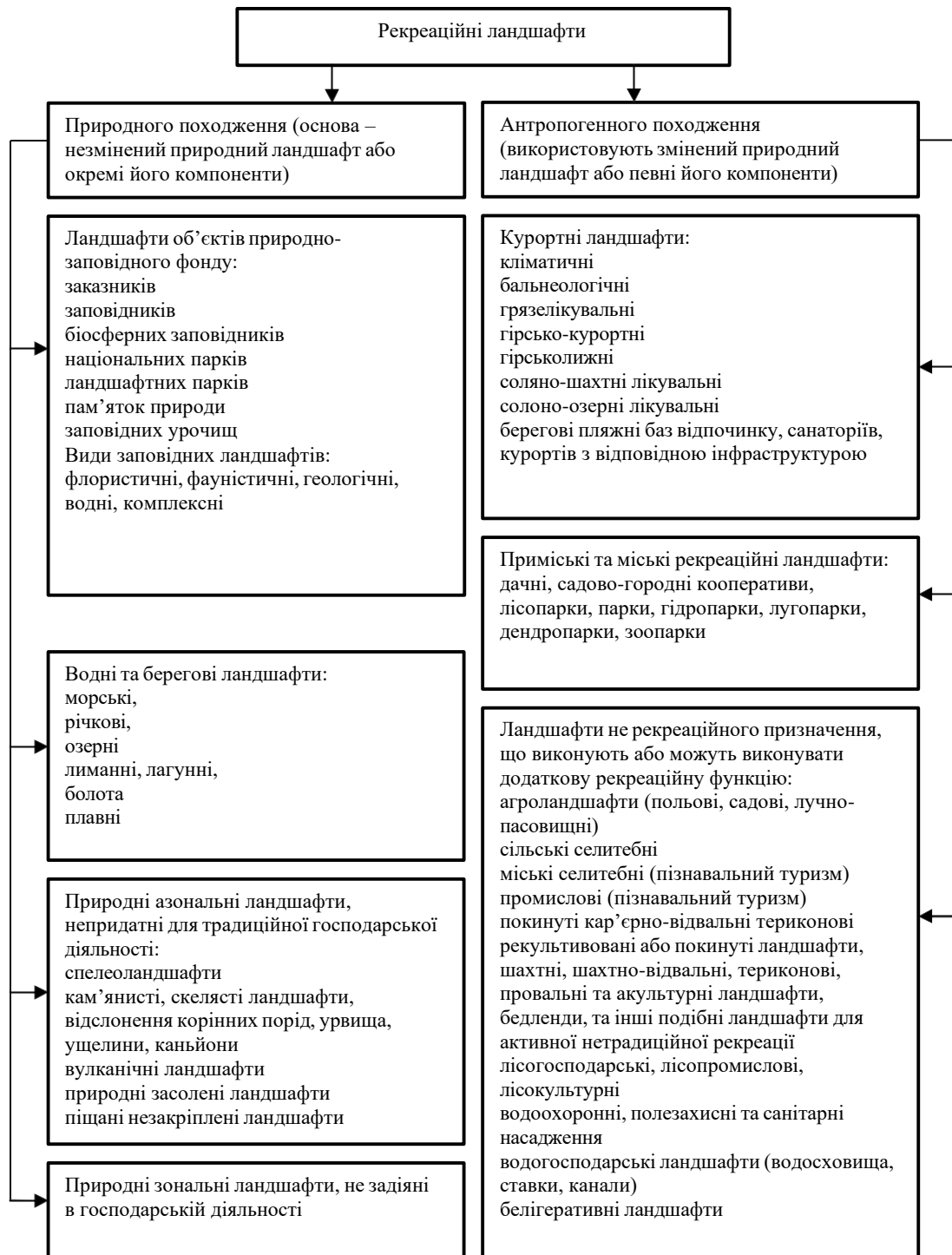

Рис. 1. Класифікація рекреаційних ландшафтів.

формуванні яких людська діяльність не мала значення і діяли лише природні процеси, при цьому на даному етапі антропогенний вплив є лише опосередкованим або несуттєвим для структури та функціонування ландшафту. Інша велика група ландшафтів, або підклас, антропогенні ландшафти, утворені спрямованою або не спрямованою людською діяльністю, яка суттєво вплинула на

структуру ландшафту та є провідною у підтриманні динаміки та незмінного вигляду сформованого ландшафту. До таких ландшафтів відносяться культурні ландшафти як поле діяльності людини, а також ландшафти, які утворювались нецілеспрямовано, опосередковано, внаслідок непродуманої людської діяльності. В межах кожного з виділених підкласів виділяються типи та підтипи рекреаційних ландшафтів. До підкласу природних антропогенних ландшафтів віднесені: ландшафти природно-заповідного фонду; водні та берегові ландшафти; природні азональні ландшафти, непридатні для традиційної господарської діяльності; природні зональні ландшафти (рис. 1).

Серед ландшафтів природного походження виділяються ландшафти об'єктів природно-заповідного фонду різного рівня. Їх видами є заповідні флористичні, фауністичні, водні та комплексні ландшафти, залежно від провідного об'єкту охорони; цей поділ умовний, оскільки в межах територій природоохоронних закладів звичайно охороняють увесь природний комплекс. Такі ландшафти є стійкими та здатними до існування протягом тривалого часу без жодного людського втручання і без проявів дигресійних змін. Але слід зазначити, що походження окремих заповідних ландшафтів, наприклад заказників, може бути наслідком людської діяльності. Так, лісові масиви, насаджені ще у XIX ст. у степовій зоні, які з часом отримали здатність до саморегуляції та стабільного функціонування без суттєвого втручання людини, що є ознакою природного ландшафту. Тому їх можливо відносити до рекреаційних ландшафтів як природного, так і антропогенного походження у якості винятку. Рекреація та туризм в межах об'єктів природно-заповідного фонду зазвичай жорстко нормується. Найбільш перспективними серед таких об'єктів є національні парки, що мають поділ території на заповідні, буферні, рекреаційні, господарські зони, тому в їх межах можливо оптимальне поєднання природоохоронної та рекреаційної діяльності.

До природних рекреаційних ландшафтів віднесені природні азональні ландшафти, не придатні для традиційної господарської діяльності – ці ландшафти можуть використовуватись для окремих видів туристсько-рекреаційної діяльності, які мають за основу перебування людей у незвичайних умовах, подолання труднощів пересування, природних перешкод з метою активного відпочинку, наприклад лазіння по скелях, переходи по пересіченій місцевості пішки, на велосипедах, конях тощо.

Водні природні ландшафти, що існують у незміненому людиною вигляді можуть використовуватись для різних видів активного відпочинку, як то рибальство, прогулянки на човнах, водні екскурсії, дайвінг, походи на човнах, каяках, купання. Підтипи водних ландшафтів такі як болота, плавні, крім того можуть використовуватись для спортивного мисливства, фотомисливства. Їх важливою рисою є відсутність інфраструктури для стаціонарної організованої тривалої рекреації, такої яка характерна для курортних ландшафтів.

Природні зональні ландшафти мають обмежене та нерівномірне поширення в межах всієї України та одиниць фізико-географічного районування. Ці ландшафти здебільшого зберігаються на ділянках, що з тієї чи іншої причини непридатні до господарського використання. Так, ділянки степової незайманої або мало зміненої рослинності збереглись у степовій зоні на крутих схилах, у балках, ярах, в межах прибережної смуги морів, лиманів, озер де поширені солонцюваті ґрунти або солончаки. Іншими територіями, де наявні та охороняються такі

ландшафти є заповідники.

Підклас рекреаційних ландшафтів антропогенного походження поділяється на такі типи: курортні ландшафти, приміські та міські рекреаційні ландшафти, антропогенні ландшафти не рекреаційного призначення в межах яких може відбуватись рекреація. Курортні ландшафти відповідають класичним уявленням про рекреаційний ландшафт та створені і функціонують саме з метою відпочинку та оздоровлення людей. Сюди відносять: кліматичні, бальнеологічні, грязелікувальні, гірсько-курортні, гірськоколичні, соляно-шахтні лікувальні, солоно-озерні лікувальні, берегові пляжні баз відпочинку, санаторіїв, курортів з відповідною інфраструктурою.

Приміські та міські рекреаційні ландшафти створені для відпочинку міських жителів у вихідні дні або після робочого дня. Ці ландшафти включають в себе міські та приміські зелені насадження, садово-городні та дачні ділянки. Для садово-городніх та дачних ділянок характерно, що діяльність людей спрямована на зміну ландшафту відповідно до вподобань кожного окремого власника, який створює на своїй ділянці необхідний штучний ландшафт і ця діяльність є рекреаційною, спрямованою на відпочинок і відновлення духовних сил.

В межах класифікації потрібно оговорити місце об'єктів культурно-історичної спадщини – ці об'єкти є поширеними об'єктами пізнавального туризму та рекреації, але вони інтегровані в той чи інший тип ландшафту і їх виділення для даного дослідження недоцільне. Об'єкти культурно-історичної спадщини можуть бути темою окремого дослідження.

У наведеній класифікації наявні ландшафти, які за своєю провідною функцією та походженням не є рекреаційними – ландшафти не рекреаційного призначення. За обсягом цей тип ландшафтів охоплює практично всі антропогенні господарські ландшафти. Багато ландшафтів техногенного походження за своєю сутністю дозволяють рекреаційну діяльність, наприклад, водосховища, ставки, лісові насадження різного призначення. Інші об'єкти для цього не призначені але використовуються населенням з причини їх доступності – водогосподарські канали часто використовують для купання попри їх не облаштованість для цього та можливість нещасних випадків.

Присутність антропогенних ландшафтів різного господарського призначення пояснюється можливостями їх додаткового використання для рекреації шляхом певного облаштування, оскільки в сучасних умовах все більше різноманітних ландшафтів починає використовуватись з метою рекреації та туризму. Одночасно з'являються нові види туристсько-рекреаційної діяльності, як то екстремальний туризм, зелений, екологічний, сільський туризм; туристичного або рекреаційного значення набувають навіть промислові об'єкти (АЕС, металургійні підприємства тощо). Тобто перелік місць для відпочинку збільшується відповідно до смаків та вподобань туристів та рекреантів, які готові заплатити гроші за цікавий відпочинок у незвичному місці. Тому окреслювати перелік рекреаційних ландшафтів тільки ландшафтами суто рекреаційного призначення в таких умовах створить певні незручності. Одночасно з цим, у класифікації наявне накладання рекреаційних ландшафтів на інші класи ландшафтів, яке ускладнює класифікацію, але є вимогою сучасності та розвитку рекреаційної сфери. Ландшафти, які за своїм призначенням і функціями не є рекреаційними існують незалежно за своїми законами, рекреаційна функція для них є лише додатковою.

Висновки. При вивченні рекреаційних ландшафтів для систематизації отриманої інформації, потрібна саме така класифікація, яка б одночасно відображала і природну основу ландшафту і антропогенну діяльність людини в ньому. Показана на схемі класифікація рекреаційних ландшафтів досить проста та відображає походження та провідну функцію ландшафту, що стала основою виникнення того чи іншого рекреаційного ландшафту, походження або соціальну функцію ландшафту. Розуміння окремих рекреаційних ландшафтів є умовним, оскільки вони утворюються в межах іншого не рекреаційного ландшафту. Одночасно з цим, можливо доповнювати назви груп рекреаційних ландшафтів додатковими поясненнями, наприклад курортний приморсько-пляжний, річково-пляжний і таке інше. Класифікація охоплює всі ландшафти, в яких спрямовано рекреація як провідна діяльність а також ландшафти, в яких ця діяльність є додатковою функцією. Такий підхід до класифікації спрощує пояснення територіального поширення тих чи інших рекреаційних ландшафтів і є спробою їх систематизації.

1. Бейдик О.О. Методологія і методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України: Автореф. дис... д-ра геогр. наук: 11.00.02 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 36 с.
2. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія. У 2-х т. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2005. Т. 1. – 431 с.
3. Денисюк Г. І. Природнича географія Поділля. – Вінниця: ЕкоБізнесЦентр, 1998. 184 с.
4. Земельний кодекс України. Станом на 10 травня 2007 р. – К.: Велес, 2007. – 72 с.
5. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук, В. І. Туристичні ресурси України. Навч. посіб. – К: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
6. Марцинкевич Г.І., Клицунова Н.К., Хараничева Г.Т. та ін. Структура природно-антропогенних ландшафтов Белоруссии // Антропогенные ландшафты: структура, методы и прикладные аспекты изучения: Сб. науч. тр. / Под ред. Ф.Н. Милькова. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1988. – С. 67-73.
7. Мильков Ф.Н. Общее землеведение: Учеб. для студ. географ. спец. вузов. – М.: Высш. шк., 1990. – 335 с.
8. Мильков Ф.Н. Человек и ландшафты: Очерки антропогенного ландшафтоведения. – М.: Мысль, 1973. – 224 с.
9. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.
10. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посіб. – Одеса: Астропрінт, 2005. – 623 с.
11. Шищенко П.Г. Прикладная физическая география. – К.: Выща школа, 1988. – 192 с.
12. Шищенко П.Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – 284 с.

Theoretical and methodological approaches to studying and classification of recreational landscapes from positions of constructive geography and landscape studies are developed.